

BEZGEK

Yabancılar Türkçe Öğretimi Dergisi
Journal of Teaching Turkish Language to
Foreigners

Araştırma Makalesi

Cilt 2 (2023) Sayı 2 140-161

İyi ve Kötü Pren Öyküsü'nde Yer Alan Kültürel Değerler

Cultural Values in the Tale of the Good and the Evil Prince

Cansu KARABULUT ¹

Karabulut, C. (2023). İyi ve Kötü Pren Öyküsü'nde yer alan kültürel değerler. *Bezgek Yabancılar Türkçe Öğretimi Dergisi*, 2(2), 140-161. <http://dx.doi.org/10.56987/bezgek.27>

Makale Hakkında

Geliş Tarihi: 18.05.2023
Kabul Tarihi: 11.06.2023
Yayın Tarihi: 15.06.2023

Anahtar Sözcükler

İyi ve Kötü Pren öyküsü
Kültürel değer
Budist Uyghur eserleri

Article Info

Received: 18.05.2023
Accepted: 11.06.2023
Published: 15.06.2023

Keywords

The tale of the good and
the evil prince
Cultural values
Buddhist Uyghur works

Öz

Kültür, toplumların kendilerine özgü olan ve gelecek nesillere aktardıkları maddi veya manevi her şeydir. Kültürel değer ise bir milletin geçmişten günümüze kadar taşıdığı, koruyarak önemseydiği ve yaşattığı değerler bütünüdür. Türk dili tarihinde Eski Türkçe Dönemi, MS V. yüzyıl ile XI. yüzyıl arasını kapsamaktadır. Eski Türkçenin Göktürkçeden (V.-VIII. yy.) sonra gelen ikinci evresini Eski Uyghur Türkçesi Dönemi (V.-XV. yy.) oluşturmaktadır. Tarih boyunca farklı din ve inanışlara (Manihaizm, Budizm, Hristiyanlık ve İslamiyet) mensup olan Uyghurlar, yerleşik hayata geçmelerinin de etkisiyle kültürel yönden kendilerini oldukça geliştirmişlerdir. Veri inceleme yöntemi olarak doküman incelemenin kullanıldığı bu çalışma, nitel desende tasarlanmıştır. Eski Uyghur Dönemi'ne ait Budist çatik adı verilen anlatılardan İyi ve Kötü Pren Öyküsü'nde yer alan kültürel değerler incelenmiş ve tespit edilmiştir. Günümüzde Paris'teki Bibliothèque Nationale'de Pelliot Chinois 3509 ve British Museum'da Or. 8212 (118) numaralarıyla muhafaza edilen öyküde yer alan kültürel değerleri tespit etmek için Millî Eğitim Bakanlığı tarafından hazırlanan öğretim programlarında yer alan kök değerler esas alınmıştır. Bu değerler; adalet, dostluk, dürüstlük, öz denetim, sabır, saygı, sevgi, sorumluluk, vatanseverlik, yardımseverlik olarak sıralanabilir. Elde edilen bulgular doğrultusunda, İyi ve Kötü Pren Öyküsü'nün kültürel değerleri barındırma yönünden zengin bir eser olduğu sonucuna varılmıştır.

Abstract

Culture is defined as anything material or spiritual that is unique to societies and that they pass on to future generations. Cultural value, on the other hand, is the sum of the values that a nation carries from the past to the present, cares about, and keeps alive. In the history of the Turkish language, the Old Turkish Period is between the fifth century and the eleventh century AD. Old Uyghur Turkish Period (5th and 15th century) constitutes the second phase of Old Turkish after Gokturk (5th and 8th centuries). Uyghurs, who belonged to different religions and beliefs (Manichaeism, Buddhism, Christianity, and Islam) throughout history, developed themselves culturally with the influence of their settled life. This study, in which document analysis is used as a method, is qualitative research. The study identifies and discusses the cultural values in the Tale of the Good and the Evil Prince, one of the narratives of the Old Uyghur Period called Buddhist chatik. To determine the cultural values in the tale, which is currently in the Bibliothèque Nationale in Paris with the number Pelliot Chinois 3509 and in the British Museum with the number Or. 8212 (118), the root values in the curriculum prepared by the Ministry of National Education will serve as a basis. These values can be listed as justice, friendship, honesty, self-control, patience, respect, love, responsibility, patriotism, and benevolence. In line with the findings, it is possible to say that The Tale of the Good and the Evil Prince is a rich work in terms of containing cultural values.

¹ Firat Üniversitesi, Elazığ, Türkiye. carpa_23@hotmail.com

Giriş

Kültür, bir toplumun veya bir grup insanın ortak paylaştığı ve kendini diğerlerinden ayırt ettiği her şeydir. İnsanın doğuştan getirdiği değil, sonradan öğrendiği ve yaşadığı bir olgu olan kültür, insanın hem bireysel hem de toplumsal kimliğini belirler, dünyayı algılamasını ve değiştirmesini sağlar. İnsanın geçmişine bağlılığını; geleceğe yönelik umudunu gösteren kültür, başkalarıyla iletişim kurulmasını da mümkün kılar. Dolayısıyla kültür, insanın hem sabit hem de dinamik bir varlık olduğunu kanıtlar.

Latince *culturaya* dayanan ve Türkçeye Fransızcadaki sesletimiyle giren kültür sözcüğü yüzyıllardır, felsefe, insanbilim, toplumbilim, ruhbilim gibi değişik alanların bilginlerince ele alınan ve bugün çeşitli konularda terim oluşturan önemli bir kavramı anlatır (Aksan, 2020, s. 15).

Değer kavramının *Türkçe Sözlük*'te anlamları şöyle sıralanmaktadır: 1. Bir şeyin önemini belirlemeye yarayan soyut ölçü, bir şeyin değdiği karşılık, kıymet. 2. Bir şeyin para ile ölçülebilen karşılığı, bedel, kıymet, paha, valör. 3. Üstün nitelik, meziyet, kıymet. 4. Üstün, yararlı nitelikleri olan kimse. 5. Kişinin isteyen, gereksinim duyan bir varlık olarak nesne ile bağlantısında beliren şey. 6. Bir değişkenin veya bilinmeyenin sayısı ile anlatımı. 7. Bir ulusun sahip olduğu sosyal, kültürel, ekonomik ve bilimsel değerlerini kapsayan maddi ve manevi öğelerin bütünü (Türkçe Sözlük, 2010, s. 607).

Değer, bir şeyin veya birinin sahip olduğu önem, yarar veya kıymettir. Değer, insanın kendisi ve başkaları için önemli olan şeyleri belirlemesini sağlar. Bireyin hem bireysel hem de toplumsal tercihlerini ve davranışlarını etkilerken ahlaki ve estetik yargılarını da oluşturur. Kültürel değer ise, bir toplumun veya bir grup insanın ortak paylaştığı ve kendini diğerlerinden ayırt ettiği değerdir. Kültürel değer, kültürün temelini oluşturur ve kültürün yansımasıdır.

Toplumsal değerler, bir toplumun çoğunluğunun kabul ettiği ve ilişkilerini düzenleyen; milli değerler, bir ulusun kimliğini ve bakış açısını yansıtan; evrensel değerler ise, dünyadaki insanların çoğunun ortaklaştığı ve önemli olduğunu kabul ettiği değerlerdir. Değerler, hangi türde olursa olsun, bir topluluğun ortak görüşüne dayanan ve insanların manevi gelişimine ve davranışlarına etki eden standartlardır (Yıldırım, 2017, s. 12).

Kültürel değerler, toplumu bir araya getiren ve birbirlerine bağlayan ortak değerlerden oluşur. Kültürel değer; edebiyat, sanat, eğitim, toplumsal ilişkiler gibi farklı alanlarında karşımıza çıkabilen, bir millete ait olan ve onu diğer milletlerden ayıran temel kültür unsurlarındandır. Her milletin kendi geçmişinden gelen ve bu güne kadar varlığını devam ettiren değerlere sahip olduğunu söylenebilir. Kültürü oluşturan gelenek ve görenekler kültürel değer olarak kabul edilmektedir. Kültürel değerlerin eserlerde yer alması ve gelecek nesillere aktarılması kültürün taşıyıcı olma özelliği açısından büyük öneme sahiptir.

Kültür, bir millete ait olan maddi ve manevi unsurların tamamını kapsamaktadır. Edebiyattan sanata, mimariden giyim-kuşama pek çok alanda kendini gösteren kültürün en önemli taşıyıcısı hiç şüphesiz dildir. Dil, insanlar arasında anlaşmayı sağlayan bir iletişim aracıdır ve kültürün kuşaktan kuşağa aktarılmasındaki en önemli unsurdur. Dil de kültür de toplumun yaşayışından izler taşır. Dil ve kültür arasındaki ilişki oldukça önemlidir ve birbirlerinden ayrı düşünülemezler. Dil, bir toplumun ortak değerlerini ifade eden kültür içinde çok önemli bir rol oynar.

Dil, kültürün gelecek kuşaklara aktarılması için bir araç görevi görür. Dili kullananlar, daha önceki insanların oluşturduğu kültürel kodlardan etkilenir. Sözlü ve yazılı dilde karşımıza çıkan kültürün, geçmişten günümüze aktarımında kullanılan temel yol metinlerdir. Zira metinler aracılığıyla kültürel unsurlar gelecek nesillere değişime uğramadan aktarılabilir.

Edebiyat ancak bütünü ile ele alınırsa kültüre denk düşer. Her insanın hayatın bir parçası olması gibi edebî eser de hayatın ve dolayısıyla kültürün bir parçasıdır. Örnek vermek gerekirse, kırık bir aynada insanın yüzünü görmesi gibi dilde yer alan atasözü, beyit gibi küçük bir deyişte de insandan parçalar vardır (Kaplan, 2021, s. 11-12).

Metinler, kültürün yansıması ve aktarımı olarak işlev görürler. Kültür ve metinler arasındaki ilişkiyi üç yönden inceleyebiliriz:

Kültürün Metinleri Etkilemesi

Kültür, metinlerin oluşumunda ve anlamında belirleyici bir rol oynar. Metinler, içinde oldukları kültürel bağlamın izlerini taşırlar. Kültürel değerler, metinlerin temasını, biçimini, dilini ve üslubunu etkiler.

Metinlerin Kültürü Etkilemesi

Metinler, kültürün yaratılmasında ve değişmesinde de önemli bir rol oynar. Metinler, kültürel değerleri aktarır, yaygınlaştırır, sorgular veya eleştirir. Metinler, kültürel anlamı oluşturur, değiştirir veya yıkabilir.

Kültür ve Metinler Arasındaki Karşılıklı İlişki

Kültür ve metinler arasındaki ilişki tek yönlü değil, karşılıklıdır. Kültür metinleri etkilerken, metinler de kültürü etkiler. Kültür ve metinler arasında sürekli bir etkileşim vardır. Bu etkileşim sonucunda hem kültür hem de metinler değişir ve gelişir. Örneğin, edebiyatın bilimlerle ilişkisi bu duruma örnek olarak verilebilir. Edebiyatın bilim dallarıyla ilişkisi, hem edebiyatın hem de bilim dallarının kültürel değerleri yansıması ve etkilemesi nedeniyledir. Edebiyat, bilim dallarından yararlanarak konusunu, temasını, biçimini, dilini ve üslubunu belirlerken; bilim dalları da edebiyattan yararlanarak verilerini, kuramlarını, yöntemlerini ve sonuçlarını sunar. Edebiyat ve bilim dalları arasındaki bu etkileşim, hem edebiyatın hem de bilim dallarının kültürel anlamını oluşturur, değiştirir veya yıkabilir.

Sonuç olarak, kültür ve metinler arasındaki ilişkiyi açıklamak için kültürün metinleri nasıl etkilediği, metinlerin kültürü nasıl etkilediği ile kültür ve metinler arasındaki karşılıklı ilişkiyi incelemek gerekir. Kültür ve metinler arasındaki bu ilişki, kültürel anlamın oluşmasında ve değişmesinde önemli bir rol oynamaktadır.

Eski Uygur Türkçesi ve Uygurlar

Türk dili tarihi içerisinde önemli bir yeri olan Uygur Türkçesi, kendi içinde iki döneme ayrılır: Birincisi, Eski Uygurca dediğimiz ve Göktürk yazı dilinden sonra eser vermeye başlayan tarihi dönemdir. İkincisi ise, 20. yüzyılda yeniden yazı dili olarak kullanılan ve Yeni Uygurca dediğimiz dönemdir (Buran ve Alkaya, 2013, s.193).

Uygur Türkleri, Orta Asya'nın kuzey bozkırlarında yaşayan kadim Kuzey Türklerindendir ve Türkistan kültür tarihinde önemli bir yere sahiptirler. Uygurların mimari, heykel, yazı, resim, müzik sanatları bir yana, şehirleşme, ziraat, matbaacılık vs. alanlarda gösterdikleri ilerlemeler hem Türk kültürü hem de dünya medeniyeti açısından son derece önemlidir. Uygur Türkleri ilk zamanlar Göktürk alfabesini kullanmış daha sonra ise Uygur alfabesini geliştirmişlerdir. Uygur alfabesi, Türk dilleri arasında kullanılan en eski yazı sistemlerinden biridir. Uygur alfabesi, 8. yüzyılın sonlarından itibaren kullanılmaya başlanmıştır ve 11. yüzyıla kadar kullanılmıştır (Ercilasun, 2013 ile Buran ve Alkaya, 2013).

Eski Uygur Türkleri, Orta Asya'da dil ve kültür alanında çok etkili olmuşlardır. Önce kendi aralarında sonra da diğer Türklerle birlik oluşturup Orta Asya'da Türk dil ve kültürünü yaşatmışlardır (Caferoğlu, 2011, s. VII). Ayrıca Uygur Türkleri yerleşik hayata geçmelerinin neticesinde sanat ve edebiyat alanında çok gelişmiş, birçok yazılı ve mimari eser üretmişlerdir. Bu bağlamda Uygur Dönemi'nin Türkçenin yeni kelimeler oluşturduğu bir türetme dönemi olduğu söylenebilir (Aksan, 2009, s. 51).

Uygur Türkleri zengin bir edebiyat geleneğine sahiptir. X-XV. yüzyıllar arasında Budizm ve Manihaizmin Uygur Edebiyatı'nda derin tesirleri olmuştur. Altun Yaruk, Nom Bitig, Maytrisimit gibi eserler bu dönemde verilmiştir. Budist ve Manihaist Uygur Edebiyatı'ndan sonra, Uygur Türkleri tarafından meydana getirilen eserler; Müşterek Orta Asya Edebi dilinin mahsulleridir. 15. yüzyıldan sonra Müşterek Orta Asya Türkçesinin tarihi mirasına bağlı olarak ortaya çıkan Çağatay Edebiyatı, XIX. yüzyıl başlarına kadar Uygur Türklerini de içine alan bir dil ve edebiyat alanı olmuştur (Buran ve Alkaya 2013, s.194).

Buna göre Eski Uygur metinleri, dört başlık altında incelenebilir (Ercilasun, 2013):

Manihaist Çevreye Ait Eserler: Mani dininin öğretileri çerçevesinde yazılmış tövbe, dua, ilahi ve din bilgisi türü eserlerdir: Irk Bitig, Huastuanift.

Budist Çevreye Ait Eserler: Budizm'in esaslarını, felsefesini ve Buda'nın menkıbelerini anlatan dinî eserlerdir: İyi ve Kötü Prens Öyküsü (Kalyanamkara ve Papamkara), Sekiz Yükme, Maitrsimit, Altun Yaruk.

Hıristiyan Çevreye Ait Eserler: Hıristiyanlık ile ilgili çeşitli öyküler, dua metinleri ve inançlarla ilgili parçalardır: İsa'nın Hayatı, İncil Tercümesi.

Müslüman Çevreye Ait Eserler: Müslüman Uygurlardan bugüne yalnızca bazı şiirler kalmıştır. İlgili şiirler Reşid Rahmeti Arat tarafından neşredilmişlerdir: Ağıt, Ayrılış.

Uygur edebiyatının en parlak dönemi, Uygurların Turfan ve Kansu'ya yerleştikleri 840 yılından sonra başlamaktadır. Uygurlar farklı alfabeler kullanarak Manihaizm, Hıristiyanlık ve Budizm gibi dinlerle ilgili çok sayıda çeviri eser üretmiş ve bunları Soğd alfabesi kaynaklı Uygur alfabesiyle yazmışlardır. Bu alfabe Kâşgarlı Mahmud tarafından kaleme alınan Dîvânu Lugâti't-Türk'te "Türk yazısı" olarak adlandırılmıştır. Uygur sanatının da çok gelişmiş örnekleri günümüze kadar ulaştığı bilinmektedir (TDV İslam Ansiklopedisi).

Prens Kalyanamkara ve Papamkara Hikâyesi, Edgü Ögü Tigin ile Ayıg Ögü Tigin veya İyi ve Kötü Prens Öyküsü olarak anılan anlatı, Eski Uygur Dönemi eserleri arasında en tanınmış olandır. Paris'te Bibliothèque Nationale'de Pelliot Chinois adlı ve 3509 kayıtlı numarası ile British Museum'da Or. 8212 (118) numarası ile muhafaza edilen eser, XI. yüzyıl başlarında bugün Çin sınırları içinde bulunan Dunhuang'daki bir mağaraya konularak mühürlenmiş, mağaranın 1900 yıllarına doğru keşfedilip açılmasıyla ortaya çıkmış binlerce el yazmasından biridir (Hamilton, 1998). Eser, James Russell Hamilton tarafından Fransızcaya çevrilip yorumlanmıştır. Bu çalışmada ise, Vedat KÖKEN tarafından Türkçeye çevrilmiş olan eser, incelemeye konu edilmiştir.

İyi ve Kötü Prens Öyküsü Budizm etkisinde bir metin olduğu için bu dine ait felsefeler barındırmaktadır. Budacılık felsefesi, kutsal sayılan Buda'nın aydınlanma deneyimine dayanan bir dünya görüşü hatta dindir. Buda adı verilen bir kişinin yaşadığı bir uyanışın sonucunda ortaya çıkan bir düşünce sistemi olan Budacılık felsefesine göre hayat acı vericidir ve bu acının sebebi insanın sahip olmak istediği şeylerdir. Bu isteklerden vazgeçerek acıyı bitirmek mümkündür. Bunun için de Buda'nın belirlediği sekiz adımlık bir yol izlemek gerekir. Bu yol, doğruyu söylemek, doğruyu yapmak, doğruyu

düşünmek gibi şeyleri içerir. Budacılık felsefesine göre insan öldükten sonra başka bir bedende yeniden doğar. Buna reenkarnasyon denir. Bu yeniden doğuşu etkileyen şey ise insanın yaptıklarıdır. İyi yapan iyi olur, kötü yapan kötü olur. Bu yasaya karma denir. Karma temizlendiğinde ve istekler bittiğinde ise insan nirvana denilen duruma ulaşır. Nirvana, acının olmadığı, huzurun olduğu ve yeniden doğmanın sona erdiği durumdur (Wikipedia).

Bu çalışmada, Eski Uygur Türkçesi ile yazılmış olan İyi ve Kötü Prens Öyküsü'ndeki kültürel değerler incelenmiştir. Öykü, iki kardeş olan İyi Prens ve Kötü Prens'in hayatlarını ve mücadelelerini anlatmaktadır. Öyküde sevgi, saygı, mutluluk, merhamet, iyilik, sadakat, cesaret ve aile ilişkileri gibi değerler öne çıkmaktadır. Bu değerler, öykünün ana temasını oluşturmakta ayrıca Uygur Türklerinin ahlaki değerlerini ve Budacılık felsefesini yansıtmaktadır. Öykünün dil özellikleri ve farklı dillerden alınmış kelimeleri (Sanskritçe) Uygur Türklerinin kültürel etkileşimini kanıt oluşturmaktadır.

Öyküde Uygur toplumunun inançları, değerleri, gelenekleri, ahlakı, hukuku ve sosyal yapısı yansıtılır. Bu öyküyü kültürel açıdan incelemek, Uygur kültürünün zenginliğini ve özelliklerini ortaya çıkarmak açısından önemlidir.

Çalışmanın amacı, James Russell Hamilton tarafından Fransızcaya çevrilen Budacılığa ilişkin Uygurca el yazması eserlerden olan İyi ve Kötü Prens Öyküsü'nde yer alan kültürel değerleri tespit edilerek eserin kültürel zenginliğini ortaya koymaktır.

Yöntem

Bu çalışma, nitel desende tasarlanmıştır. Araştırmada doküman incelemesi yöntemi kullanılmıştır. Doküman incelemesi, araştırılması hedeflenen olgu veya olgular hakkında bilgi içeren yazılı materyallerin analizini kapsar (Yıldırım ve Şimşek, 2013, s. 217).

James Russell Hamilton tarafından düzenlenip yorumlanan *Buddhacılığa İlişkin Uygurca El Yazması İyi ve Kötü Prens Öyküsü* kitabında yer alan kültürel değerlerin belirlenmesinde referans olarak Millî Eğitim Bakanlığı (MEB) tarafından hazırlanan öğretim programlarında yer alan adalet, dostluk, dürüstlük, öz denetim, sabır, saygı, sevgi, sorumluluk, vatanseverlik, yardımseverlik değerleri esas alınmıştır (MEB, 2018, s. 6).

Çalışma Materyali

Bu araştırmanın çalışma materyali, Eski Uygur Türkçesi ile yazılmış olan İyi ve Kötü Prens Öyküsü'dür. Öykü, 11. yüzyıl başlarında Çin'deki Dunhuang Mağarası'nda bulunmuş ve günümüzde Paris'teki Bibliothèque Nationale'de Pelliot Chinois 3509 ve British Museum'da Or. 8212 (118) numaralarıyla kaydedilip saklanmaktadır. Öyküde, iki kardeş olan iyi prens ve kötü prensin hayatları ve maceraları anlatılmaktadır. Öykü, Uygur alfabesi ile yazılmıştır ve aslı Çince olan klasik bir Buda öyküsüne dayanmaktadır. Öyküdeki kültürel değerleri tespit edebilmek adına öykünün tamamı okunmuş ve incelenmiştir.

Öykünün Fransızca çevirisi, James Russell Hamilton tarafından yapılmıştır. Öykünün Türkçe çevirisi ise *Buddhacılığa İlişkin Uygurca El Yazması İyi ve Kötü Prens Öyküsü* adıyla Vedat KÖKEN tarafından yapılmıştır. Köken, Hamilton'un çevirisini esas alarak öyküyü Türkçeye aktarmıştır. İlgili eser, 80 sayfadan ve her sayfa da 8 satırdan oluşmaktadır. KÖKEN'in çevirisi bu çalışmaya kaynak teşkil etmektedir.

Araştırmanın Sınırlılıkları

Bu çalışma, James Russell Hamilton tarafından yazılan Fransızca baskıyı, Türkçeye çeviren Vedat KÖKEN'e ait Uygurca çatiklerden İyi ve Kötü Prens Öyküsü'nün kültürel değerler açısından incelenmesi ile sınırlandırılmıştır.

Bu çalışmada yalnızca İyi ve Kötü Prens Öyküsü incelenmiştir. Başka Eski Uygur Türkçesi metinleri ile karşılaştırma yapılmamıştır. Nitel araştırma yöntemi kullanılmış, nicel araştırma yöntemi ile elde edilebilecek veriler dikkate alınmamıştır. Eserin sadece Türkçe çevirisi esas alınmış ancak orijinal metni ile çevirileri arasındaki farklılıklar analiz edilmemiştir. Öykünün yalnızca kültürel değerleri üzerinde durulmuş, edebi değeri ve estetik yönü ele alınmamıştır.

İyi ve Kötü Prens Öyküsü

Eski Uygur Türkçesi Dönemi'nin en bilinen eserlerinden olan İyi ve Kötü Prens Öyküsü'nde, insanların doğru seçimler yapmalarının önemini vurgularken iyi ve kötü arasındaki mücadeleyi de anlatmaktadır. Budizm'in birçok öğretisini içeren öyküde iyi ve kötü davranışların sonuçları anlatılmaktadır (Hamilton, 1998).

El yazması eserde, iyi düşünceli bir prensin insanların geçim endişesiyle birbirlerine ve başka canlılara türlü zararlar verdiğini görerek onları geçim derdinden kurtarması için babasından yardım dilemesi anlatılmaktadır. Görünüşte iki prens arasındaki mücadelenin anlatıldığı öyküde asıl verilme istenen mesaj sonsuz mutluluğa ulaşmanın yolunun çeşitli zorluklardan geçmekten olduğu söylenebilir (Hamilton, 1998).

Öykü, İyi Prens'in at gezisi sırasında hanlığında gözlemledikleri ile başlamaktadır. Ülkesinde yer alan yoksullar için üzülen ve onları sıkıntıdan kurtarmak için neler yapabileceğini düşünen İyi Prens onlara önce hazineden varlıklar vermiş. Ancak hazinedeki zenginlikler azalınca bilge bir devlet adamının önerisi üzerine "çintamani" adlı bir mücevheri bulup bu dünyada sonsuz mutluluğa ve zenginliğe ulaşabileceğini öğrenmiştir. Bunun üzerine, İyi Prens tehlikelerle dolu bir yolculuğa çıkıp "çintamani" mücevherini bulup sonsuz mutluluğa ulaşmayı hedeflemektedir. Ailesi ne kadar karşı çıksa da prens yola koyulmaya karar vermiştir. Bunun yanında, kardeşi Kötü Prens ise anne-babasının ile halkın İyi Prens'e olan sevgisini kıskanmakta ve "çintamani"yi bulup getirmesi halinde onun daha çok sevileceğini düşünmektedir. Bu sebeple kardeşi ile birlikte yolculuğa çıkmıştır. Yolda elde ettikleri ganimetleri kaybetme korkusuyla İyi Prens kardeşi Kötü Prens'e gemiyi, ganimetleri ve yol arkadaşları beş yüz tüccarı da vererek hanlıklarına dönmelerini öğütlemiş ancak Kötü Prens arkadaşlarını gemiyle uğurlamış, kendisi geri dönmemiştir. İyi Prens yaşlı rehberi de yanına alıp türlü zorluklardan geçmiş sonunda Ejderhalar Hanı'nın yanına varmıştır. Ejderhalar Hanı prensin iyi kalpli ve niyetli olduğuna kanaat getirip "çintamani" mücevherini vermiştir. Ardından yoldaşlarının yolda öldüğünü yalnız kendisinin sağ kaldığını ifade eden Kötü Prens, kardeşinin uyuduğu bir esnada gelip mücevheri ondan çalmış ve gözlerine ok saplayıp onu ölüme terk etmiştir. İyi Prens'in bu halini gören bir cin ona yardım etmiş ve insanların yaşadığı bölgeye gidebilmesine rehberlik etmiştir. Bu esnada Kötü Prens hanlığına geri dönmüş, kardeşinin ve tüm yol arkadaşlarının öldüğünü, yalnız kendisinin sağ kurtulduğunu dile getirmiştir. Lakin babası oğlunun ölümünü görene dek Kötü Prens'in hapse atılmasına karar vermiştir. Tesadüf bu ya, İyi Prens de babasının kendisini nişanladığı kızın krallığına varmış ve orada bir sığırtmacın yardımıyla iyileşmiş ve o hanlıkta kalıp kopuz çalarak kazandıklarını yine ihtiyaç sahipleri ile paylaşmıştır. Sarayın bahçıvanının yardımıyla saraya giren İyi Prens burada nişanlısıyla karşılaşmıştır (Hamilton, 1998).

Kitabın kimi sayfalarında bazı kelimeler ve sayfalar eksik olduğu için olay örgüsünde bazı aksaklıklar bulunmaktadır. Ayrıca eserin sonuç kısmı ne yazık ki yırtılmış olduğu için devamı hakkında

pek bir bilgi bulunmamaktadır. Yalnız sayfa kenarlarındaki metin dışı yazılar ve A kalıntısının ön ve arka yüzlerinden İyi Prens'in nişanlısına gerçek kimliğini açıkladığı fakat onun buna inanmadığı bilgisi edinilmiştir (Hamilton, 1998).

Aslı Çince olan ve 11. yüzyılda Uygurcaya çevrildiği tahmin edilen eserde çok canlı bir tahkiye üslubu vardır. Olaylar çok akıcı bir dille anlatılmakta, yer yer görülen canlı tasvirler çok kısa tutulmakta, yine yer yer rastlanan karşılıklı konuşmalar üslubun akıcılığını bir kat daha artırmaktadır (Ercilasun 2013, s. 244).

Bulgular

İyi ve Kötü Prens Öyküsü dönemin kültürel değerlerini barındırması bakımından zengin bir eserdir. Kültürel değerler cesaret, merhamet, aile birliği, sevgi, sadakat, dinî değerler, saygı, iyilik, dayanışma, yardımseverlik, kopuz çalmak, yedi sayısı başlıkları altında incelenmiştir. Her bir kültürel değer başlığı altında eserden Uygurca ve Türkiye Türkçesine aktarımı ile bölümler sayfa numaralarıyla verilmiştir. İncelenen Buddhacılığa İlişkin Uygurca El Yazması İyi ve Kötü Prens Öyküsü kitabında geçen sayfa numaraları rakamla verilirken metnin Uygurca biçiminde kullanılan varaklar yani sayfa numaraları Roma rakamlarıyla yazılmıştır. Metnin Uygurcasının yazımında Eski Uygur Türkçesi alfabesinin yazımına bağlı kalınmaya çalışılmıştır. İlgili transliterasyonlar aynısı gibi yahut en benzer hâliyle yazılmıştır. Ayrıca öykünün günümüz Türkçesi bölümünde bazı imla ve noktalama işaretleri düzeltilmeden aslına bağlı kalınarak verilmiştir. Örneğin; zarf fiil eklerinden sonra öyküde kullanılan virgül işareti ile kalkmaya / yemek yemeye yazımları yerine kalkmağa / yemek yemeğe yazımları kullanılmıştır.

Öyküdeki kültürel değerler ve bölümler şöyle sıralanabilir:

İyilik

Öykü genel olarak İyi Prens ile Kötü Prens arasındaki iyilik-kötülük mücadelesinden meydana gelmektedir. İyi Prens'in yoksul halkı için hazineden varlıklar vermesi, onlar ve kendisi için sonsuz mutluluk getirecek olan “çintamani” mücevherini aramaya gitmesi, anne-babasının ona iyiliği öğütlemesi, kardeşi Kötü Prens gözlerini kör ettikten sonra gittiği ülkedeki yoksullara / dilencilere kazandıklarını vermesi iyilik değeri olarak değerlendirilebilir.

Sayfa 14-VII. Varak

... ol ädgü kü at
tört bulun-da yadıltı küniñä*
qolyüçü-lar üzümädi taqı adın
aylıq qoltı yemä ber-di küñinä (Hamilton, 1998).

[(Bu iyi, şanlı ad, dört bir yana yayıldı. Günlerce, dilencilerin ardı arkası kesilmedi. (Prens) yeniden başka hazineler istedi, yine ona istedikleri verildi] (Hamilton, 1998).

Sayfa 20-XX. Varak

... ol ödün ögi qañı
inçä tep tedi .. biz kántü-kä
ädgü-kä ötläyür...(Hamilton, 1998).

(Bunun üzerine annesi ve babası şöyle söylediler: “Biz ona iyiyi öğütlüyoruz...” (Hamilton, 1998).

Sayfa 46-LXXI. Varak

... erti taqı ol ul-
uşta näçä irinç yarlıy (Hamilton, 1998).

Sayfa 46-LXXII. Varak

qoltyûçı-lar bar ersär alqu
 anta qoşradı beş yüz qoltyû-
 çı tegin anta egitdi alqu
 mäni-lig boltı-lar.. .. (Hamilton, 1998).

(Üstelik o ülkede, nice zavallı ve acınacak dilenci varsa, hepsi oraya toplandılar. Prens, beş yüz dilenciye orada doyurdu, hepsi mutlu oldu.) (Hamilton, 1998).

Cesaret

İyi Prens, zorluklardan korkmaz ve karşılaştığı tehlikelere göğüs gerer. Cesaretini göstermek için savaşır, kaçmaz ve kendini feda eder. İyi Prens'in sonsuz mutluluk getiren "çintamani" adlı mücevheri almak amacıyla türlü tehlikelerle dolu bir yolculuğa çıkması ve yanında kendisi gibi cesur beş yüz tüccar ile bir rehber bulunması bu başlık altında incelenebilir.

Sayfa 21-XXI. Varak

bar tegin inçä
 tep ötünti lö qanlarınta
 çintämäni ärdini bulsar bar kim
 ülüglüg qutluý kişi ol ärdini
 bulsar qamay tı(n)lıy-larqa asıý
 tusu qılur anı üçün taluy
 qa kirıgsäyür men tep ötünti (Hamilton, 1998).

(Prens şöyle arz etti: "Ejderhaların Hanında çintamani mücevheri var; eğer talihli ve mutlu bir kişi bu mücevheri bulursa, bütün canlılara yarar ve çıkar sağlar. Onun için, okyanusa gitmek istiyorum" dedi.) (Hamilton, 1998).

Sayfa 21-XXII. Varak

bu yarlıý eşidip beş yüz (Hamilton, 1998).

Sayfa 22-XXIII. Varak

satı yçı ärän-lär* terilip
 içgärü ötüg bedri-lär qamayın
 ädgü ögli teginkä qulluq ..*
 barır biz ölsär birlä ölür
 biz kälsär birlä kälir biz tep
 ötüg bedri-lär ol ödün
 baranas uluşta bir ädgü
 alp yerçi suşçı bar erti qaç (Hamilton, 1998).

Sayfa 22-XXIV. Varak

qata taluy-qa kirip
 beşär yüz ärin barıp*
 esän tükäl kälmiş erti (Hamilton, 1998).

[Daha sonra, bu buyruğu işiten beş yüz tüccar toplanıp, içeriye (sarayın içine) öneri(lerini) arz ettiler: "Hepimiz İyi Düşünceli Prens'in hizmetine gideceğiz. O ölürse birlikte öleceğiz. Geri dönerse, birlikte döneceğiz" diye öneri verdiler. O sıralarda, Benares ülkesinde iyi, cesur bir rehber-gemici vardı. Kaç kere gitmiş ve (her seferinde) beşer yüz adamıyla yola çıkıp sağ salim gelmiş idi.] (Hamilton, 1998).

Merhamet

İyi Prens, kötülük yapanlara bile merhamet eder. Merhametini göstermek için onları affeder, onlara yardım eder ve onları ıslah etmeye çalışır. İyi Prens'in at gezisine çıktığı zaman çevresinde

gördükleri, halkının yoksulluğu karşısında üzüлp ağlaması ve devlet hazinesinden varlıklar bağışlaması onun ne kadar merhametli biri olduğunu göstermektedir.

Sayfa 12-III. Varak

... yemä
bodısaßat tegin bu uluş
bodun ayıy' qılınçlıy' (=lar?) qılmışın
körüp ärtünü buşuş* luy' qadyü-luy'
bolup ıylayu balıq-qa kirdi.. (Hamilton, 1998).

(Bu durumda Prens Bodhisattva, bu ülke insanlarının kötü işler yaptığını görüp, çok fazla üzüntü ve kaygı duyarak, ağlaya ağlaya şehre girdi.) (Hamilton, 1998).

Sayfa 15-X. Varak

... anta ötürü
kiyā qoltyüçü-r(=l)ar kälär
bulmaz erti bulmatın*
ayıçılal(=r)nın(=a?) bulmadı bergü
burmatın
bulmadı qor(=l)tyüçüler yıylayu
barsar tegin yemä ıylayu (Hamilton, 1998).

[Bundan biraz sonra, dilenciler geldiği zaman, (prens) hazinelerini bulamıyordu. Dilenciler, bağış alamayınca, ağlayarak gidiyorlardı, prens de orada ağlayıp kalıyordu.] (Hamilton, 1998).

Sayfa 46-LXXII. Varak

qoltyüçü-lar bar ersär alqu
anta qoßradı beş yüz qoltyü-
çü tegin anta egitdi alqu
mäni-lig boltı-lar.. .. (Hamilton, 1998).

(Üstelik o ülkede, nice zavallı ve acınacak dilenci varsa, hepsi oraya toplandılar. Prens, beş yüz dilenciye orada doyurdu, hepsi mutlu oldu.) (Hamilton, 1998).

Yardımseverlik

İyi Prens'in ülkesindeki yoksullara devlet hazinesinden varlık vermesi ve kör olduktan sonra gittiği kayınbabasının ülkesindeki yoksullara kazandıklarını vermesi yardımseverlik olarak değerlendirilebilir. Ayrıca yine gittiği ülkedeki sığırtmacın ona bakması, iyileşene dek evinde muhafaza etmesi, yemeklerinden yedirmesi de yardımseverlik başlığı altında incelenebilir.

Sayfa 14-VII. Varak

... ol ädgü kü at
tört buluñ-da yadıltı küniñä*
qolyüçü-lar üzülmädi taqı adın
aylıq qoltı yemä ber-di küniñä (Hamilton, 1998).

[Bu iyi, şanlı ad, dört bir yana yayıldı. Günlerce, dilencilerin ardı arkası kesilmedi. (Prens) yeniden başka hazineler istedi, yine ona istedikleri verildi.] (Hamilton, 1998).

Sayfa 44-LXVII. Varak

... *ol ödün
udçı äz äßiñä elitti
açıntı* äßiñtäki uluy'..
kiçigkä tutuztı artuq (Hamilton, 1998).

Sayfa 44-LXVIII. Varak

ädgü açınırlar... (Hamilton, 1998).

(Bunun üzerine, sığırtmaç onu kendi evine götürdü, ihtimam gösterdi. Onu evindeki büyüklere ve küçüklere emanet edip, “Ona son derece iyi bakın” diye tembih etti.) (Hamilton, 1998).

Sayfa 46-LXXI. Varak

... uluş bodun alqu..
qoβradı yırıy/tañlayu esirkäyü*
ıylayu tägrä tolı tururlar
erti küniñä tañ adınçıy/
tataylıy/aş içkü kälürüp
tapınur-lar erti taqı ol ul-
ušta näçä irinç yarlıy/ (Hamilton, 1998).

Sayfa 46-LXXII. Varak

qoltyüçü-lar bar ersär alqu
anta qoβradı beş yüz qoltyü-
çü tegin anta egitdi alqu
mäñi-lig boltı-lar.. .. (Hamilton, 1998).

[Ülke halkının tamamı, oraya koştı; şarkıyı beğenen, acıyan ve ağlayan (insanlar), etrafı (meydanı) doldurup duruyorlardı. Günlerce, olağanüstü özel ve lezzetli yiyecek ve içecekler getirip, ona saygı gösteriyorlardı. Üstelik o ülkede, nice zavallı ve acınacak dilenci varsa, hepsi oraya toplandılar. Prens, beş yüz dilenciye orada doyurdu, hepsi mutlu oldu.] (Hamilton, 1998).

Sevgi

Öykünün başından itibaren İyi Prens'in ailesine, halkına, kör olduktan sonra gittiği ülkedeki dilencilere yaklaşımları ve ailesinin, ejderhalar ve hanlarının İyi Kalpli Prens'e karşı hissettikleri duygu sevgi değeri içinde değerlendirilebilir. Ayrıca son kısımlarda nişanlısının, İyi Prens'i tanımadan onun ölümüne üzülmeye ve ondan başka kimseyi istememesi de İyi Prens'e karşı duyduğu derin sevgiyi ifade etmektedir.

Sayfa 12-IV. Varak

ol ödün maxarıt elläg* ädgü
ögli teginig buşuş-luy/körüp
inçä tep yarlıy/-qadı amraq
oylum nä üçün buşuş-luy/
kältiñiz... (Hamilton, 1998).

[O zaman Kral Maharıt (= Mahārājā?), İyi Düşünceli Prens'in üzüntülü olduğunu görüp, ona şöyle buyurdu: “Sevgili oğlum, niçin üzüntüye kapıldınız?”] (Hamilton, 1998).

Sayfa 13-VI. Varak

... qanı ellig inçä tep
yarlıy/-qadı amraq ögüküm
seni inçä seβär men ayadaqı
yençü 2 monçuq täg közdäki* (Hamilton, 1998).

(Babası Kral, şöyle buyurdu: “Sevgili yavrum, ben seni avucumun içindeki iki inci tanesi kadar, gözümdeki ... severim.”) (Hamilton, 1998).

Sayfa 35-L. Varak

ol ödün ädgü ögli tegin
yetti kün löläp tapayın
udyün aşadı* .. (Hamilton, 1998).

(O zaman, İyi Düşünceli Prens, yedi gün boyunca, ejderhaların büyük sevgi ve saygı göstermeleri sayesinde, yemek yedi.) (Hamilton, 1998).

Arka Sayfa Bölümü 12-17. Varaklar

ötrü qız yalyân tep kertgünmätin
tegin-kä inçä tep tedi ärtiñü qal
muntuz ermiş siz näçük antay çulbu
saß ayzıñızta önär baranas uluş-
tağı qan oyılı taluy-qa kirdi..
tağı
kälmäz näçük men erür men ter siz.. (Hamilton, 1998).

(Sonra kız, kendi kendine “Bu bir yalandı” diyerek ve söylediklerine inanmayarak prene şöyle söyledi: “Siz çok çılgın ve şaşkın biri imişsiniz. Nasıl böyle hakaret edici bir söz ağızınızdan çıkar? Benares ülkesindeki hanın oğlu okyanusa gitti ve henüz dönmedi. Siz nasıl, ‘O benim!’ diyebilirsiniz?”) (Hamilton, 1998).

Saygı

İyi Prens, babasına, yaşlılara, din adamlarına ve halkına saygı gösterir. Saygısını göstermek için onlara hürmet eder, onların sözlerini dinler ve onlara karşı nazik davranır. İyi Prens’e göre anne-baba, ete kemiğe bürünmüş Buddha’dır bu nedenle kutsaldırlar. Onların gönlünü kırmak cehennemlik olmak demektir. İyi Prens’in anne ve babasından izin almadan “çintamani” mücevherini aramaya gitmemesi onlara duyduğu saygıyı belirtmektedir. Bunun yanı sıra, halkının İyi Prens’e karşı davranışlarından da yine ona karşı duydukları saygı göze çarpmaktadır.

Sayfa 16-XI. Varak

... erinç közünür ’ät burx-
an ög qan köñlin bert-
sär ol tınlı/tamuluy/bolur oyül
qızqa sanmaz men amtı... (Hamilton, 1998).

[(Zira) görünürdeki, ete kemiğe bürünmüş Buddha’ya ana ve baba denir. Hangi kişi ana ve babasının gönlünü kırarsa, o kişi cehennemlik olur, oğul ya da kız sayılmaz.] (Hamilton, 1998).

Sayfa 20-XIX. Varak

yarlıy/bozlun tıdmazun barayın
tep ötünti ötrü qanı qan
yarlıy-qamadı barmay’ay sen tep
tedi ötrü tegin başın töñitip*
ıylayu yerdä yatıp yoqqaru turyalı
aş aşlay’ar(=1)ı unamadı ita tep tedi
yarlıy/bolmaz ersär bu yerdä yoqqaru
yoqqaru turmaz men aş aşanmaz men ölgäy (Hamilton, 1998).

[Kral buyruğu (=izni) çıksın; bana engel olunmasın, gideyim!” diye yalvardı. Bunun üzerine, babası han, izin vermedi. “Gitmeyeceksin!” dedi. O zaman, prens başını eğip, ağlayarak yere yatıp, ne ayağa kalkmağa ne de yemek yemeğe razı oldu. “Ne yazık!” dedi, “Eğer kral buyruğu (=izni) verilmezse, buradan kalkmayacağım, yemek yemeyeceğim, ve öleceğim” dedi.] (Hamilton, 1998).

Sayfa 35-L. Varak

ol ödün ädgü ögli tegin
yetti kün löläp tapayın
uduyın aşadı* .. (Hamilton, 1998).

(O zaman, İyi Düşünceli Prens, yedi gün boyunca, ejderhaların büyük sevgi ve saygı göstermeleri sayesinde, yemek yedi.) (Hamilton, 1998).

Dayanışma

Halkının İyi Prens'i uğurlamaya kabile halinde gitmesi dayanışma halinde olduklarını göstermektedir.

Sayfa 26-XXXI. Varak

tayu ädgü ögli teginig uz-
atı öntürüp taluy-qa
ıdtı-lar... (Hamilton, 1998).

(İyi Düşünceli Prens'i, kabile halinde uğurlayıp, onu okyanusa yolcu ettiler.) (Hamilton, 1998).

Sadakat

İyi Prens, ailesine, kardeşine ve halkına sadık kalır. Sadakatini göstermek için onlara ihanet etmez, onları yalnız bırakmaz ve onları destekler. Beş yüz tüccarın ve yaşlı rehberin İyi Prens'in yolculuğa çıkmak istemesinden itibaren onun hep yanında olması, halkının kendileri için türlü tehlikelerle dolu yolculuğa çıkan prenslerini uğurlamaya gitmesi ve nişanlısının İyi Prens'in ölümünü öğrenmesine rağmen kalben ona bağlılığını sürdürmesi sadakat başlığı altında incelenebilir.

Sayfa 26-XXXI. Varak

tayu ädgü ögli teginig uz-
atı öntürüp taluy-qa
ıdtı-lar... (Hamilton, 1998).

(İyi Düşünceli Prens'i, kabile halinde uğurlayıp, onu okyanusa yolcu ettiler.) (Hamilton, 1998).

Sayfa 26-XXXI. Varak

... yettinç
kün tañ tañlayur erkän
ädgü ögli tegin uluy'küß- (Hamilton, 1998).

Sayfa 26-XXXII. Varak

rüg toqtııp inçä tep
yarlıy'qadı taluy ögüz-kä
kirür sizlär kim ölüm
adaqa* qorqsar aşnu-raq
yornılar men sizlärni küç-
äp elitmäz men ötrü..
yarlıyın eşidip kim ...
näñ un[a]madı-lar (ün[tä]mädi-lär)... (Hamilton, 1998).

[Yedinci gün, şafak sökerken, İyi Düşünceli Prens, büyük davulu çaldırıp şöyle buyurdu: "Okyanusa gidiyorsunuz. (Aranızda) kim ölüm tehlikesinden korkuyorsa, şimdiden yürüsün gitsin! Ben sizleri zorla götürmüyorum." Onun buyruğunu işitince, onlardan hiçbiri (gitmeye) asla razı olmadı, (hiçbiri ses çıkarmadı).] (Hamilton, 1998).

Arka Sayfa Bölümü 12-17. Varaklar

ötrü qız yaly'an tep kertgünmätin
tegin-kä inçä tep tedi ärtinü qal
muntuz ermiş siz näçük antay'çulbu
saß ayzıñızta önär baranas uluş-
taqı qan oylı taluy-qa kirdi..
taqı
kälmäz näçük men erür men ter siz.. (Hamilton, 1998).

(Sonra kız, kendi kendine “Bu bir yalandı” diyerek ve söylediklerine inanmayarak prene şöyle söyledi: “Siz çok çılgın ve şaşkın biri imişsiniz. Nasıl böyle hakaret edici bir söz ağzınızdan çıkar? Benares ülkesindeki hanın oğlu okyanusa gitti ve henüz dönmedi. Siz nasıl, ‘O benim!’ diyebilirsiniz?”) (Hamilton, 1998).

Dinî Değerler

İyi ve Kötü Pren Öyküsü eserinin Budist bir öykü olmasından ötürü dinî değerlerin hemen hemen her sayfada yer aldığı görülmektedir. Anne - babanın Buddha'nın ete kemiğe bürünmüş hali gibi görülmesi, cehennem-cennet gibi ahiret inancını belirten kavramlar, sadaka verilmesi, ölüm, şeytan, cin, melek kavramları, İyi Pren'e verilen Bodhisattva adı, vaaz vermek, günahlarından arınmak, tapınmak, prenenin dua istenmesi gibi unsurlar dinî değerler başlığı altında incelenebilir. Ayrıca İyi Pren'in ölümünü öğrenen babanın gökyüzüne doğru feryat etmesi Eski Türklerde Tanrı'nın gökte olduğuna inanıldığına işaret eder. Bu sebeple dua ederken yahut birinin ölümünün ardından eller göğe açılır.

Sayfa 16-XI. Varak

... erinç közünür 'ât burx-
an ög qaŋ köŋlin bert-
sâr ol tınlı/tamuluy/bolur oyül
qızqa sanmaz men amtı... (Hamilton, 1998).

[(Zira) görünürdeki, ete kemiğe bürünmüş Buddha'ya ana ve baba denir. Hangi kişi ana ve babasının gönlünü kırarsa, o kişi cehennemlik olur, oğul ya da kız sayılmaz.] (Hamilton, 1998).

Sayfa 18-XVI. Varak

... boltı ötrü 'o
oylı tegin-kä inçä
tep yarlıy/qadı amraq ögük-
üm meniŋ eltä qazy/ancım
siziŋ ermäz mü antı köŋül-
çä alıŋ barça poşı
berin nä üçün ölüm
yerkä barır... (Hamilton, 1998).

(Sonra, oğul prene şöyle sordu: “Sevgili yavrucuğum, benim Devlet gelirlerim sizin değil mi? Şimdi siz onları gönlünüze göre alın; ne kadar varsa hepsini sadaka olarak verin! Niçin ölümlü yere gideceksiniz?”) (Hamilton, 1998).

Sayfa 19 - XVIII. Varak

... ol ödün bodısaŋat tegin
qanı qanta bu yarlıy/eşidip... (Hamilton, 1998).
(O zaman prens Bodhisattva, babası handan bu buyruğu işitince...) (Hamilton, 1998).

Sayfa 33 - XLV. Varak

lö qanı inçä tep saqıŋç
saqıntı uluy/küçlüg qut-
luy/bodısaŋat-lar* ermäsär
bu yerkä nän tägmägäy..
erti.. ol bodısaŋat erinç
kirk-ün tep yarlıy/qadı... (Hamilton, 1998).

[Ejderhalar Hanı, şöyle düşündü: “Büyük, güçlü ve kutsal ruhla donanmış *Bodhisattva*'lardan (biri) olmasaydı, buraya kadar gelemezdi. O bir *Bodhisattva* olmalı. Girsin!” diye emretti.] (Hamilton, 1998).

Sayfa 33-XLVI. Varak

üzä olyfırtı lö qanıqı
 tatıylıy soyançıy nom nom-
 ladı uluy ögrünçülüg
 köñlin poşı bermäk asyı
 normladı... (Hamilton, 1998).

[(Prens) güçlü Ejderhalar Hanı'na iyi ve hoş yasaları salık verdi; ona büyük sevinçlerle dolu bir kalple sadaka vermenin yararlarını vaaz etti.] (Hamilton, 1998).

Sayfa 34-XLVII. Varak

... süzülti incä
 tep tedi nä kargäk boltı
 kim ança ängänip bu
 yerkä kältinüz bodısaıfat
 tegin inçä tep ötün-
 ti bu yertinçüdä qamay tınlıy-
 lar üçün burxan qutın (Hamilton, 1998).

Sayfa 34-XLVIII. Varak

tiläyü yoq çıyay irinç..
 yarlıy tınlıy-larqa asay
 tusu qılyayı.. çintämäni ärdini
 qolu poşı-qa kältim tep
 ötünti... (Hamilton, 1998).

[... (günahlarından) arındı ve şöyle söyledi: “Ne gerekti de bunca acı çekip buraya geldiniz?” Prens *Bodhisattva* şöyle arz etti: “Bu dünyadaki bütün canlılara *Buddha*'nın sonsuz mutluluğunu dileyerek; yoksul, mutsuz ve zavallı canlılara yarar sağlayacak *çintamani* mücevherini, bağış olarak, istemeğe geldim.”] (Hamilton, 1998).

Sayfa 35-XLIX. Varak

... yetti kün munta
 eniñ biziñä asay tusu (Hamilton, 1998).

[Burada yedi gün kalın (=inin), bize yasayı vaaz edin. Tapınalım, saygı gösterelim. Bizi yararlandırın.] (Hamilton, 1998).

Sayfa 36-LI. Varak

... inçä tep
 qut qoltı* men uluy
 küsüşin bu çintämäni..
 ärdini alıp sizintä poşı
 berür men siz qaçan burxan
 qutın bulsar siz meni tit-
 män qutyarıñ* siziñä
 qutunuzta bu suyluyät'öz- (Hamilton, 1998).

Sayfa 36-LII. Varak

dä ozalım qurtulmaq..
 yol-qa täginälim.. (Hamilton, 1998).

[Ve şu sözlerle selâmet talep etti: “Ben, büyük bir istekle bu *çintamani* mücevherini alıp size bağışlıyorum. Siz, *Buddha*'nın sonsuz mutluluğunu bulduğunuz zaman, beni terk etmeyin, kurtarın! Sizin tarafınızdan, sizin yararlı gücünüz (kut'unuz) sayesinde, bu günahkâr bedenden kaçalım, kurtuluş yoluna erişelim!”] (Hamilton, 1998).

Sayfa 38-LVI. Varak

... ol ödün

ayay'ögli tegin köñliñä

yäk saqınçı kirdi... (Hamilton, 1998).

(Bu sırada Kötü Düşünceli Prens'in kalbine şeytani bir düşünce girdi.) (Hamilton, 1998).

Sayfa 40-LIX. Varak

ötrü ol yer suß ırşı

tänri bar erti.. (Hamilton, 1998).

(Oysa oralarda *Irşı* diye bir cin vardı.) (Hamilton, 1998).

Sayfa 40-LX. Varak

... täñrisi üntäyü yol

ayu bedri. bodunça tägdi.. . . (Hamilton, 1998).

[Meleği, bağırarak yol gösteriyordu; (böylece) insanlara ulaştı.] (Hamilton, 1998).

Sayfa 41-LXI. Varak

... ol ödün

qañı qan bu saß eşidip

kök täñri ta-pa uldı sıqtadı (Hamilton, 1998).

(O zaman babası han, bu sözleri işitince gökyüzüne doğru feryat ederek, inleyip sızladı.) (Hamilton, 1998).

Aile

İyi Prens'in anne-babasına, onlarında prense olan bağlılığı, sevgisi, prensin kardeşine güvenmesi, nişanlısının İyi Prens'in ölümünü öğrenmesine rağmen kalben ona bağlılığını sürdürmesi yine bu başlık altında değerlendirilebilir. Öyküde geçen kız isteme, kayınbaba, nişanlı, dünür gibi kavramlar evlilik bağı neticesinde ortaya çıkan kavramlardır. Dolayısıyla aile değeri altında incelenmelidir.

Sayfa 16-XI. Varak

... erinç közünür 'ät burx-

an ög qañ köñlin bert-

sâr ol tınlı/tamulu/bolur oyül

qızqa sanmaz men amtı... (Hamilton, 1998).

[(Zira) görünürdeki, ete kemiğe bürünmüş Buddha'ya ana ve baba denir. Hangi kişi ana ve babasının gönlünü kırarsa, o kişi cehennemlik olur, oğul ya da kız sayılmaz.] (Hamilton, 1998).

Sayfa 38-LV. Varak

ötrü ädgü ögli tegin baş-

ıntağı ärdinig(η?) alıp inisiñ* (Hamilton, 1998).

Sayfa 38-LVI. Varak

bedri... (Hamilton, 1998).

(Bunun üzerine İyi Düşünceli Prens başındaki mücevheri alıp küçük kardeşine verdi.) (Hamilton, 1998).

Sayfa 42-LXIII. Varak

ol ödün ädgü ögli tegin (Hamilton, 1998).

Sayfa 42-LXIV. Varak

käntü-niñ qutı ülügi üçün

qutı waxşiki* uduzup öz

qadını* yerinä tãgdi kim qanı
 qan ol ellig qan* qızın
 ädgü ögli tegin-kä qolmış
 erti tühür büşük* bolmış (Hamilton, 1998).

[O sırada, İyi Düşünceli Prens, kendi üstün gücü ve talihi (kut'u) sayesinde, koruyucu meleğini izleyip, kayınpederinin ülkesine ulaştı; zira (kim), babası han, o kral-han'ın kızını İyi Düşünceli Prens'e istemiş ve dünür olmuşlardı.] (Hamilton, 1998).

Arka Sayfa Bölümü 12-17. Varaklar

ötrü kız yalyân tep kertgünmätin
 tegin-kä inçä tep tedi ärtiñü qal
 muntuz ermiş siz näçük antay'çulbu
 saß ayzıñızta önär baranas uluş-
 taqı qan oylı taluy-qa kirdi..
 taqı
 kälmäz näçük men erür men ter siz.. (Hamilton, 1998).

(Sonra kız, kendi kendine “Bu bir yalandı” diyerek ve söylediklerine inanmayarak prense şöyle söyledi: “Siz çok çalğın ve şaşkın biri imişsiniz. Nasıl böyle hakaret edici bir söz ağzınızdan çıkar? Benares ülkesindeki hanın oğlu okyanusa gitti ve henüz dönmedi. Siz nasıl, ‘O benim!’ diyebilirsiniz?”) (Hamilton, 1998).

Yedi Sayısı²

Yedi sayısı Türk kültüründe göze çarpan bir unsurdur. Yedi gün, yedi gece, yedi kişi, yedi kız vs gibi ifadelerin öyküde tekrar edilmesi kültürel değer olarak değerlendirilebilir.

Sayfa 26-XXXI. Varak

... qaltı taluy ögüz-kä
 tãgip yetti kün turup
 kemi yarattı yetti temir sua
 kemi solap turyürdü yettiñç
 kün tañ tañlayur erkän
 ädgü ögli tegin uluy'küß- (Hamilton, 1998).

Sayfa 26-XXXII. Varak

rüg toqıtıp inçä tep
 yarlıyqadı... (Hamilton, 1998).

(Okyanusa ulaştığı zaman, yedi gün durup, bir gemi donattı. Demirden yedi zincir gemiyi zincirleyip hareketsiz bıraktı. Yedinci gün, şafak sökerken, İyi Düşünceli Prens, büyük davulu çaldırıp şöyle buyurdu...) (Hamilton, 1998).

Sayfa 30-XXXIX. Varak

... ol balıq tägrä*
 yemä yetti qat qaram* içintä
 alqu* ayû-luy'lö-lär yılanlar
 yatur... (Hamilton, 1998).

(O şehrin etrafında, yedi katlı hendek içinde, her tarafta zehirli ejderhalar ve yılanlar yatar.) (Hamilton, 1998).

² MEB'in belirlediği değerlere ek olarak bu çalışmada “kopuz çalmak ve yedi sayısı” başlıkları da kullanılmıştır. Çünkü kopuz çalmak ve yedi sayısı eski Türk kültür ve değerlerinde yer alan bir unsurdur.

Sayfa 35-L. Varak

ol ödün ädğü ögli tegin
yetti kün löläp tapayın
uduyn aşadı* .. (Hamilton, 1998).

(O zaman, İyi Düşünceli Prens, yedi gün boyunca, ejderhaların büyük sevgi ve saygı göstermeleri sayesinde, yemek yedi.) (Hamilton, 1998).

Sayfa 35-XLIX. Varak

... yetti kün munta
eniñ biziñä asaytususu (Hamilton, 1998).

[Burada yedi gün kalın (=inin), bize yasayı vaaz edin. Tapınalım, saygı gösterelim. Bizi yararlandırın.] (Hamilton, 1998).

Kopuz Çalmak

İyi Prens'in gözleri kör olduktan sonra gittiği kayınbabasının ülkesinde para kazanmak için kopuz çalması ve bunu ustalıklı yapması yine Türk kültüründe var olan bir unsurdur. Zira kopuz Türk kültüründe kutsal sayılan bir çalgıdır.

Sayfa 45-LXIX. Varak

... maña ädğü saqın-
çıñaz bar ersär maña amtı
bir quñqayı tiläp kälürün (Hamilton, 1998).
(Benim için iyi bir düşünceniz varsa, bana şimdi bir kopuz getirin.) (Hamilton, 1998).

Sonuç, Tartışma ve Öneriler

İyi ve Kötü Prens Öyküsü, Türk tarihi ve edebiyatında önemli bir yere sahiptir. Bu öyküde anlatılanlar, insanların doğru seçimler yapmalarının önemini vurgularken iyi ve kötü arasındaki mücadeleyi de anlatmaktadır. Bu öykünün farklı varyantları arasında bazı farklılıklar olsa da genel olarak bu mesajı vermektedir. Ayrıca bu öykü, Türk mitolojisinde de önemli bir yere sahiptir çünkü iyi ve kötü arasındaki mücadele, Türk mitolojisinde sıkça karşımıza çıkmaktadır. Bu nedenle İyi ve Kötü Prens Öyküsü, Türk mitolojisi ile de bağlantılıdır.

İyi ve Kötü Prens Öyküsü, Buddhacılığın klasik bir öyküsüne dayanan ve Uygurca olarak yazılmış bir el yazmasıdır. Öykü Buddhacılığın felsefelerini ve Uygurların ahlaki değerlerini yansıtmaları bakımından önem taşımaktadır. Öyküde iki kardeş olan İyi Prens ve Kötü Prens'in hayatları anlatılır. İyi prens, herkese karşı iyi kalpli ve merhametli olurken Kötü Prens her zaman kardeşini kıskanan ve bu sebeple de türlü kötülükler yapan biri olarak karşımıza çıkmaktadır. Hatta öyle ki İyi Prens kimi bölümlerde "Bodhisattva" olarak geçmektedir. "Bodhisattva" Budizm'de aydınlanmaya ulaşmış ama "nirvana"ya girmek yerine diğer canlılara yardım etmek için dünyada kalmayı seçen bir kişidir. Bu da İyi Prens'in ne kadar iyi ve merhametli olduğunu gözler önüne sermektedir.

Öykü, Türk kültürünün kültürel değerlerini hem içerik hem de biçim açısından yansıtmaktadır. Öykünün içeriğinde, karakterlerin davranışları, sözleri ve karşılaştıkları durumlar kültürel değerleri ortaya koymaktadır. Örneğin, İyi Prens'in babasına saygılı olması, Kötü Prens'in babasına karşı gelmesi, İyi Prens'in zorluklara göğüs germesi, Kötü Prens'in korkak ve bencil olması gibi. Bu davranışlar, Türk kültüründe aile bağlarının, adalet duygusunun, cesaret ve fedakârlık gibi erdemlerin önemini vurgulamaktadır. Ayrıca, öyküde yer alan fantastik unsurlar, Türk halk inançlarından ve mitolojisinden izler taşımaktadır. Örneğin, İyi Prens'in "çintamani" adlı mücevheri bulmak amacıyla çıktığı yolda karşılaştığı türlü tehlikeler, Ejderhalar Hanı. Bu unsurlar, Türk kültürünün hayal gücünü ve zenginliğini göstermektedir. Öykünün biçiminde ise, öykünün anlatım tarzı, dil kullanımı ve yapısal

özellikleri kültürel değerleri desteklemektedir. Öykünün dil özellikleri incelendiğinde, sade ve akıcı bir Türkçe kullanıldığı görülmüştür. Öyküde yer alan deyimler (sıkıntı çekmek, ayakta tutmak, gönlünü kırmak, razı olmak gibi) Türk kültürünün söz varlığının zenginliğini yansıtmaktadır.

Eser, Türk kültürünün kültürel değerlerini yansıttığı için günümüzde de anlam ve önemini korumaktadır. Hem çocuklar hem de yetişkinler için eğitici ve eğlendirici bir metin olarak değerlendirilebilen öykü, çocuklara aile bağlarının, adalet duygusunun, cesaret ve fedakârlık gibi erdemlerin önemini öğretmektedir. Öykünün akıcılığı, içindeki serüven ve fantastik unsurları çocukların hayal gücünü ve yaratıcılığını geliştirmelerine yardımcı olurken yetişkinlere ise Türk kültürünün zenginliğini ve çeşitliliğini hatırlatmakta ve kültürel kimliklerini pekiştirmektedir. Bu bağlamda öykünün yetişkinlerin hayatın zorluklarına karşı umutlu ve iyimser olmalarını öğütlediği de ifade edilebilir.

Öykü, Türk kültürünün özgün değerlerini yansıttığı gibi diğer kültürlerle de ortak noktalar taşımaktadır. Öyküde yer alan İyi ve Kötü Prens motifleri, dünya edebiyatında yaygın olarak kullanılan motiflerdir. Örneğin, Grimm Kardeşler'in "Külkedisi" masalında da iyi ve kötü kız kardeşler vardır. Öyküde yer alan fantastik unsurlar da diğer kültürlerin halk inançlarından ve mitolojisinden esinlenmiştir. Örneğin; İyi Prens'in çintamani mücevherini ararken karşısına türlü zorluklar, Ejderhalar Hanı, olağanüstü güzellikteki kızlar.

Bu karşılaştırmalar bize öykünün hem Türk kültürünün hem de evrensel kültürün bir parçası olduğunu göstermektedir. Öykü, hem farklılıkları hem de benzerlikleri saygıyla kabul eden bir kültürel anlayışa sahiptir.

Sonuç olarak İyi ve Kötü Prens Öyküsü Türk kültürünü ve değerlerini barındırma yönünden oldukça önemli bir eserdir. Elde edilen bulgular incelendiğinde, eserde bilhassa dinî değerlerin ve iyilik değerinin ön plana çıktığı görülmüştür.

Bu bölümde, İyi ve Kötü Prens Öyküsü'ndeki kültürel değerlerin analizi ile ilgili olarak gelecekte yapılması gereken çalışmalara yönelik öneriler sunulmuştur.

Öncelikle, öykünün kültürel değerlerinin daha geniş bir kapsamda incelenmesi gerektiği düşünülmektedir. Örneğin, öykünün tarihsel ve sosyolojik bağlamı, öykünün kaynakları ve varyantları, öykünün diğer edebî türlerle ilişkisi gibi konular daha detaylı bir şekilde araştırılabilir. Ayrıca öykünün kültürel değerlerinin günümüzdeki yansımaları ve etkileri de incelenmeye değerdir. Örneğin, öykünün çocuk eğitimindeki rolü, öykünün medya ve popüler kültürdeki kullanımı, öykünün kültürlerarası iletişimdeki işlevi gibi konular daha derinlemesine ele alınabilir. Son olarak, öykünün kültürel değerlerinin diğer kültürlerle karşılaştırılması da önemli bir çalışma alanıdır. Örneğin, öykünün benzer veya farklı motifleri içeren diğer kültürlerin halk öykülerine nasıl benzediği veya ayrıldığı, öykünün farklı kültürlerde nasıl yorumlandığı veya algılandığı gibi konular daha geniş bir perspektiften değerlendirilebilir.

Bu çalışma, İyi ve Kötü Prens Öyküsü'ndeki kültürel değerleri ortaya koymakla kalmayıp Türk edebiyatının zenginliğini ve çeşitliliğini de göstermektedir. Bu tür öykülerin daha fazla araştırılması ve tanıtılması gerektiği düşünülmektedir.

Kaynaklar

- Aksan, D. (2009). *Türkçenin gücü*. Bilgi Yayınevi.
- Aksan, D. (2020). *Türkçeye yansıyan Türk kültürü*. Bilgi Yayınevi.
- Buran, A. ve Alkaya, E. (2013). *Çağdaş Türk lehçeleri*. Akçağ Yayınları.
- Caferoğlu, A. (2011). *Eski Uygur Türkçesi sözlüğü*. Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Ercilasun, A.B. (2013). *Türk dili tarihi*. Akçağ Yayınları.
- Hamilton, J. R. (1998). *Buddhacılığa ilişkin Uygurca El Yazması İyi ve Kötü Prens öyküsü*. Çev. Vedat KÖKEN. Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Kaplan, M. (2021). *Kültür ve dil*. Dergâh Yayınları.
- Yıldırım, M. (2017). *Pakize Özcan'ın eserlerinin değerler eğitimi açısından incelenmesi* [Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. Fırat Üniversitesi.
- Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2013). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- <https://islamansiklopedisi.org.tr/uygurlar> 01.05.2023 tarihinde erişilmiştir.
- <http://mufredat.meb.gov.tr/ProgramDetay.aspx?PID=411> 30.04.2023 tarihinde erişilmiştir.
- <http://mufredat.meb.gov.tr/ProgramDetay.aspx?PID=345> 30.04.2023 tarihinde erişilmiştir.
- https://tr.wikipedia.org/wiki/Budist_felsefe 02.05.2023 tarihinde erişilmiştir.

Aşağıda eserin Paris'teki Bibliothèque Nationale'de Pelliot Chinois 3509 ve British Museum'da Or. 8212 (118) numaralarıyla kaydedilip parçalar / sayfalar aşağıda dikkatlere sunulmuştur:

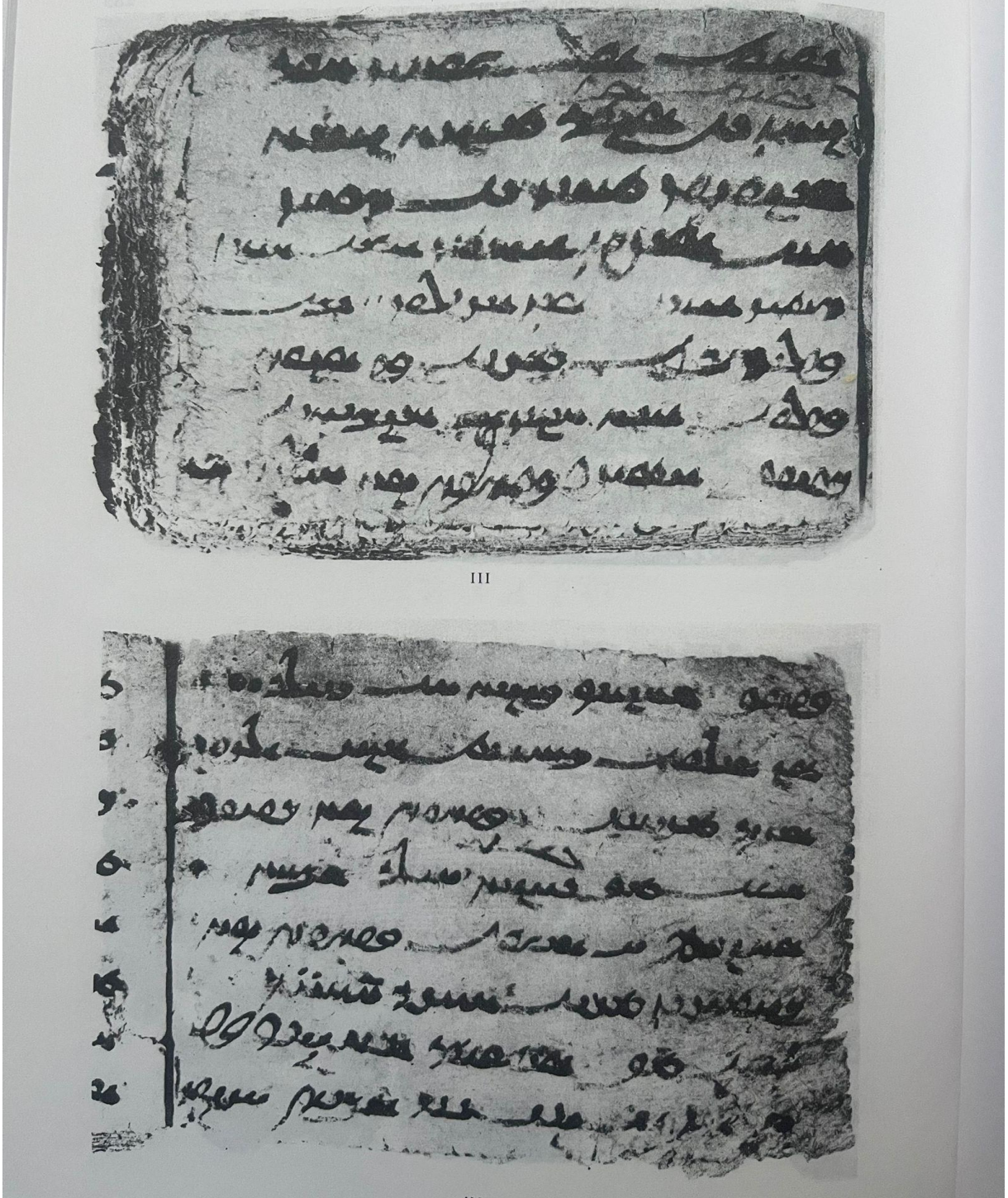

Foto 1. İyi ve Kötü Prens Öyküsü Adlı Eserden Örnek Bir Görüntü (284. Sayfa)

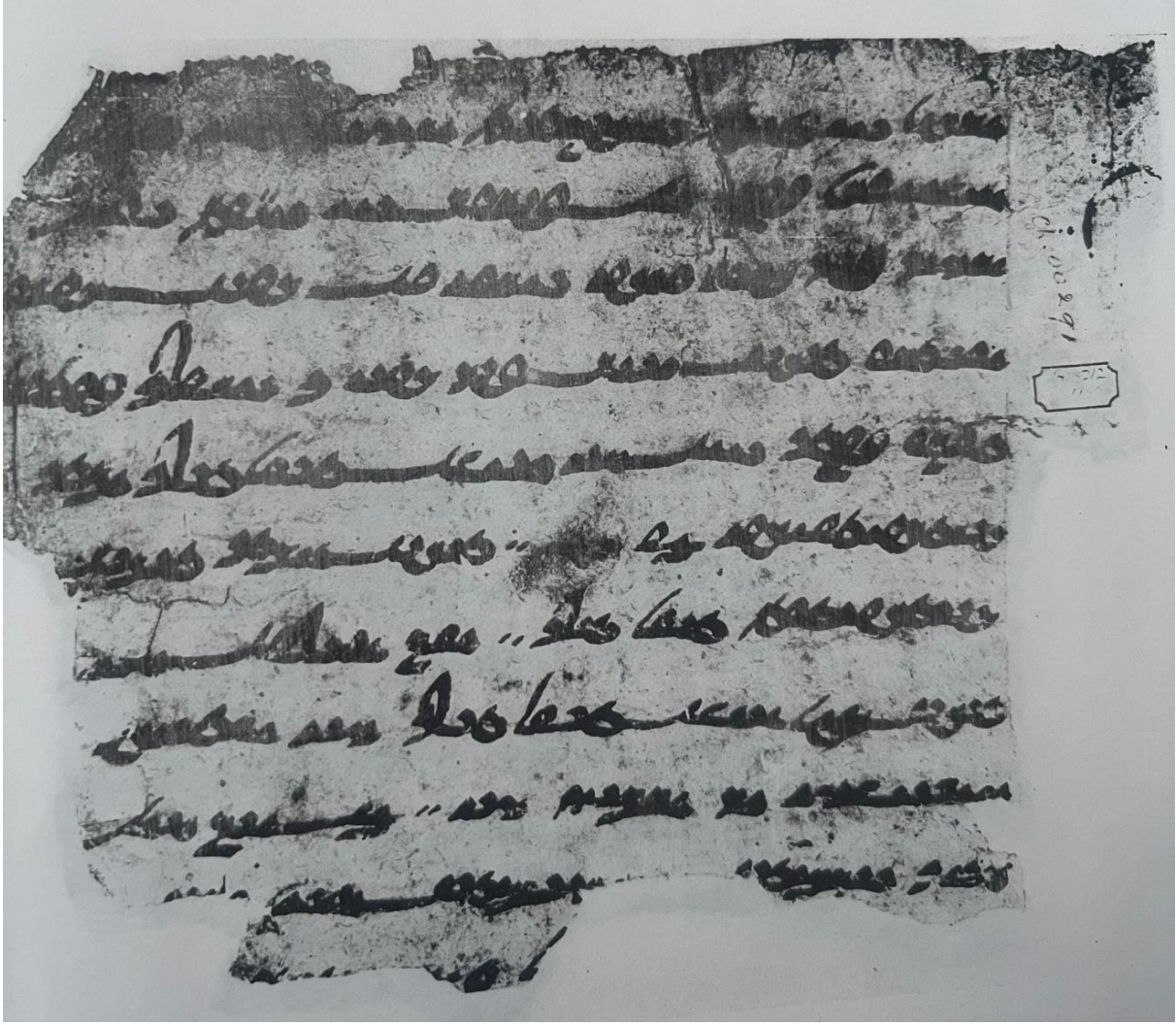

Foto 2. İyi ve Kötü Prens Öyküsü Adlı Eserden Örnek Bir Görüntü (323. Sayfa)

Extended Abstract

Culture is defined as anything material or spiritual that is unique to societies and that they pass on to future generations. Cultural value, on the other hand, is the sum of the values that a nation carries from the past to the present, cares about, and keeps alive. In the history of the Turkish language, the Old Turkish Period is between the fifth century and the eleventh century AD. Old Uyghur Turkish Period (5th and 15th century) constitutes the second phase of Old Turkish after Gokturk (5th and 8th centuries). Uyghurs, who belonged to different religions and beliefs (Manichaeism, Buddhism, Christianity, and Islam) throughout history, developed themselves culturally with the influence of their settled life.

This study, in which document analysis is used as a method, is qualitative research. The study identifies and discusses the cultural values in the tale of the Good and the Evil Prince, one of the narratives of the Old Uyghur Period called Buddhist chatik. To determine the cultural values in the tale, which is currently in the Bibliothèque Nationale in Paris with the number Pelliot Chinois 3509 and in the British Museum with the number Or. 8212 (118), the root values in the curriculum prepared by the Ministry of National Education will serve as a basis. These values can be listed as justice, friendship, honesty, self-control, patience, respect, love, responsibility, patriotism, and benevolence. In line with the findings, it is possible to say that The Tale of the Good and the Evil Prince is a rich work in terms of containing cultural values.

The Tale of the Good and the Evil Prince is a Buddhist story written in Old Uyghur Turkish. It has an important place in Turkish history and literature. The stories told in this tale emphasize the importance of people making the right choices, while also describing the struggle between good and evil. The story of the struggle between the Good Prince and the Bad Prince is an important source of Uyghur culture. The tale reflects the beliefs, values, customs, morals, laws, and social structure of the Uyghur society. It is important to examine this tale from a cultural perspective to reveal the richness and characteristics of Uyghur culture.

The study aims to determine the cultural values of the Tale of the Good and the Evil Prince, which is one of the Uyghur manuscripts related to Buddhism, translated into French by James Russell Hamilton, and to reveal the cultural richness of the work.

The Tale of the Good and the Bad Prince is a manuscript written in Uyghur based on a classic story of Buddhism. The tale is important in that it reflects the philosophies of Buddhism and the moral values of the Uyghurs. The tale tells the lives and adventures of two brothers, the Good Prince, and the Bad Prince. While the Good Prince is good-hearted and merciful to everyone, the Bad Prince always appears as someone who is jealous of his brother and therefore commits various evils. The Good Prince is referred to as a “Bodhisattva” in some chapters. A “Bodhisattva” is a person who has attained enlightenment in Buddhism but instead of entering “Nirvana”, he chooses to stay on earth to help other beings. This shows how good and merciful the Good Prince is.

The tale can be seen as an educational and entertaining text for both children and adults. It not only teaches children the importance of family ties, a sense of justice, courage, and self-sacrifice but also develops children's imagination and creativity. Reminding adults of the richness and diversity of Turkish culture and reinforcing their cultural identity, the tale also advises them to be hopeful against the difficulties of life.

This study not only reveals the cultural values in the Tale of the Good and the Bad Prince but also shows the richness and diversity of Turkish literature. Such stories should be further explored and promoted.